

20.12.2004

508/4/03

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Ilkka Rautio

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Mikko Eteläpää

KIINNIOTTAMISEN EDELLYTYKSET

1

KANTELU

Asianajaja - - - pyysi 27.2.2003 päämiestensä - - - puolesta eduskunnan oikeusasiamiehelle o soittamassa kirjeessä oikeusasiamiestä tutkimaan Salon kihlakunnan poliisilaitoksen menettelyä päämiestensä kiinniottoa koskevassa asiassa.

Asianajaja arvosteli kirjoituksessaan

1. kiinniottamisen perusteita,

- - -

Kirjoituksessa korostettiin erityisesti sitä, että kaikki kiinniotetut olivat tapahtuma-aikaan 15-vuotiaita.

2

SELVITYS

Kirjoituksen johdosta hankittiin Salon kihlakunnan poliisilaitoksen asianomaisten poliisimiesten selvitys ja kihlakunnan poliisipäällikön lausunto, jotka lähetettiin asianajajalle tiedoksi. Hän antoi selvityksiin ja lausuntoon vastineensa.

Pyysin vielä tapahtuma-aikaan Turun kihlakunnan poliisilaitoksen komisariona toimineelta A:lta selvityksen. A toimi tapahtuma-aikaan päällystäpäivystäjänä; päivystysalueeseen kuului myös Salon kihlakunnan poliisilaitoksen alue.

3

RATKAISU

3.1

Tapahtumatiedot

Salon hätäkeskukseen tuli 2.11.2001 klo 21.17 ilmoitus, jonka mukaan - - - on tapahtunut henkirikos. Paikalle lähti kaksi poliisipartiota. Tapahtumapaikalla löytyi kesäasunnon piha maalta mattoon käärittynä ruumis. Henkirikoksen tekijäksi epäilty mieshenkilö otettiin kiinni. Tapahtumapaikan läheisyydessä oli lisäksi viisi nuorta henkilöä – kantelijan päämiehet ja kaksi muuta nuorta, jotka olivat tekijäksi epäillyn mieshenkilön lapsia.

Poliisi otti kiinni kantelijan päämiehet. Kaksi muuta nuorta eli tekijäksi epäillyn miehen lapset jäivät tapahtumapaikan lähinaapuriin yöksi.

3.2

Kiinniottaminen

3.2.1

Oikeusohjeet

Pakkokeinolain 1 luvun 2 §:n 2 momentin mukaan; jos pidättämiseen on edellytykset, poliisimies saa ottaa rikoksesta epäillyn kiinni ilman pidättämismääräystäkin, jos pidättämisen toimeenpano voi muuten vaarantua. Poliisimiehen on ilmoitettava kiinniottamisesta viipymättä pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle. Tämän on 24 tunnin kuluessa kiinniottamisesta päätettävä, onko kiinni otettu päästettävä vapaaksi, vai pidätettävä. Kiinni otetulle on heti ilmoitettava kiinniottamisen syy.

Pidättämisen edellytyksistä säädetään pakkokeinolain 1 luvun 3 §:ssä. Tapahtuma-aikaisessa muodossaan lainkohta kuului:

"Rikoksesta todennäköisin syin epäilty saadaan pidättää:

- 1) jos rikoksesta ei ole säädetty lievempää rangaistusta kuin kaksi vuotta vankeutta;*
- 2) jos rikoksesta on säädetty lievempi rangaistus kuin kaksi vuotta vankeutta, mutta siitä säädetty ankaran rangaistus on vähintään vuosi vankeutta ja epäillyn olojen tai muiden seikkojen perusteella on todennäköistä, että hän;
a) lähtee pakoontaan taikka muuten karttaa esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa;
b) vaikeuttaa asian selvittämistä hävittämällä, turmelemalla, muuttamalla tai kätkemällä todistusaineistoa taikka vaikuttamalla todistajaan, asianomistajaan, asiantuntijaan tai rikoskumppaniinsa; taikka
c) jatkaa rikollista toimintaa;*
- 3) jos hän on tuntematon ja kieltäytyy ilmoittamasta nimeään tai osoitettaan taikka antaa siitä ilmeisesti virheellisen tiedon; taikka*
- 4) jos hänellä ei ole vakinaista asuntoa Suomessa ja on todennäköistä, että hän poistumalla maasta karttaa esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa.*

Kun jotakuta on syytä epäillä rikoksesta, hänet saadaan pidättää, vaikka epäilyyn ei ole todennäköisiä syitä, jos pidättämiseen on 1 momentissa säädetyt edellytykset ja epäillyn säilöön ottaminen on odotettavissa olevan lisäselvityksen vuoksi erittäin tärkeää.

Ketään ei saa pidättää, jos se asian laadun taikka rikoksesta epäillyn iän tai muiden henkilökohtaisten olojen vuoksi olisi kohtuutonta."

Suhteellisuusperiaatteesta säädetään pakkokeinolain 7 luvun 1 a §:ssä. Sen mukaan pakkokeinolaissa tarkoitettuja pakkokeinoja saadaan käyttää vain, jos pakkokeinon käyttöä voidaan pitää puolustettavana ottaen huomioon tutkittavana

olevan rikoksen törkeys, rikoksen selvittämisen tärkeys sekä rikoksesta epäillylle tai muilla pakkokeinon käytöstä aiheutuva oikeuksien loukkaus ja muut asiaan vaikuttavat seikat.

3.2.2

Kiinniottamisen edellytykset

Kysymyksessä oli tahallista henkirikosta koskeva epäily, joten rikoslain 21 luvun säännökset huomioiden pakkokeinolain 1 luvun 3 §:n 1 momentin mukaiset muodolliset (rikoksesta säädetystä rangaistuksesta riippuvat) edellytykset asiassa ovat täyttyneet.

Saatujen selvitysten perusteella kiinniottamisesta on päättänyt ylikonstaapeli B keskusteltuaan asiasta ylikonstaapeli C:n ja ylikonstaapeli D:n kanssa. Kiinniottamisen kirjaamistulosteeseen kiinniottajiksi on kirjattu poliisipartio B/E. Asiasta on myös ilmoitettu pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle Turun kihlakunnan poliisilaitokselle, jossa päällystöpäivystäjänä on tuohon aikaan toiminut komisario A.

Salon kihlakunnan poliisilaitoksen lausunnon mukaan kiinniottaminen on perustunut pakkokeinolain 1 luvun 2 §:n 2 momenttiin ja 1 luvun 3 §:n 2 momenttiin.

Ylikonstaapeli F:n selvityksestä ilmenee, että hän on tullut tapahtumapaikalla ensimmäisenä yhdessä vanhempi konstaapeli G:n kanssa. Paikalla F ja G löysivät talon pihamaalta mattoon käärityn ruumiin. Sisällä talossa F ja G ottivat kiinni sen mieshenkilön, joka hälytyskeskukseen tehdyn ilmoituksen mukaan oli henkirikoksen tehnyt.

F:n ja G:n jälkeen paikalle tulleista poliisimiehistä ylikonstaapeli B puhutteli paikalla olleita nuoria, jotka tavattiin tapahtumapaikan naapurista. B:n mukaan illan tapahtumien kulusta ei ollut täyttä varmuutta, joten hän ehdotti "nuorten ottamista poliisiin huostaan yön ajaksi, se palvelisi asiaa tutkinnallisista syistä". Ylikonstaapeli D kertoo selvityksessään, ettei tapahtuneesta henkirikoksesta ja tapahtumien kulusta ollut saatu kuin alustavia selvityksiä siinä vaiheessa, kun kolme nuorta päätettiin ottaa kiinni. D kertoo myös, että oli saatu selvitystä, että ainakin joku nuorista olisi osallistunut ruumiin siirtämiseen ulos rakennuksesta.

Kanslian tarkastaja on kuullut A:ta puhelimitse 17.8.2004. A kertoi määränneensä kiinniotot pakkokeinolain perusteella. A ei muistanut, miksi viidestä paikalla olleesta nuoresta kolme otettiin kiinni ja kaksi jätettiin yöpymään tapahtumapaikan naapuriin. Kirjallisessa selvityksessään A on kertonut tehneensä päätöksen kiinniottamisesta pakkokeinolain 1 luvun 3 §:n 2 momentin perusteella ilmoituksen saatuaan. A ei muistanut tapauksen yksityiskohtia muutoin.

Salon kihlakunnan poliisilaitoksen lausunnon mukaan paikalle saapuneilla poliiseilla on ollut syytä epäillä, että myös kiinni otetut kolme nuorta ovat saattaneet olla osallisia epäilyyn henkirikokseen. Lausunnon mukaan säilöön

ottaminen on ollut lisäselvityksen vuoksi erittäin tärkeää, koska tutkittavana olevan rikoksen vakava laatu huomioiden selvittämistä varten on ollut tavallista suurempi arvo.

Kiinniottamisen edellytyksiä harkittaessa ratkaisevaa tässä tapauksessa on, onko kantelijan päämiehiä ollut syytä epäillä rikoksesta.

Se, milloin henkilöä on syytä epäillä rikoksesta, on pitkälti riippuvainen kussakin yksittäistapauksessa ilmi tulevista seikoista. Jälkikäteen pakkokeinojen oikeellisuuden arviointi on tehtävä pitäen mielessä, että pakkokeinoista päätettäessä tiedossa olevat seikat ovat saattaneet olla varsin erilaiset kuin asiaa jälkikäteen arvioitaessa.

Pakkokeinolain esitöissä "syytä epäillä" -kynnystä on kuvattu siten, että rikosta on syytä epäillä, kun asioita huolellisesti harkitseva ihminen havaintojensa perusteella päätyy tällaiseen tulokseen (HE 14/1985, s. 16).

Lain käyttämä sanamuoto jättää pakkokeinosta päättävälle viranomaiselle jossain määrin harkintavaltaa. "Syytä epäillä" –kynnys on pakkokeinolaissa käytetyistä todennäköisyyden asteista alhaisin.

Saadun selvityksen perusteella poliisilla on kiinni otosta päättäessään ollut sellainen tieto, että henkirikoksen tapahtumapaikalta tavattu mieshenkilö ja naapuritalosta tavatut nuoret olisivat olleet henkirikoksen tapahtumapaikalla rikoksen tapahtuessa. Kun poliisilla on tieto henkirikoksen tapahtumapaikalla olleista henkilöistä, mutta ei ole tietoa siitä, onko näillä henkilöillä osuutta tapahtumaan, on käsitykseni mukaan olemassa periaatteellinen mahdollisuus, että kuka tahansa paikalla olleista on osallinen tapahtumaan. Käsitykseni mukaan tällainen mahdollisuus ei kuitenkaan vielä riitä täyttämään pakkokeinolain "syytä epäillä" -kynnystä. Siten pidän kyseenalaisena, ovatko selvityksestä ilmenevät perusteet olleet riittäviä kantelunalaiseen toimenpiteeseen ryhtymiseen. Näyttö tilanteesta on kiinniottamisesta päätettäessä perustunut lähinnä siihen, että alustavissa puhutteluissa paikalla olleet nuoret eivät ole pystyneet selvittämään sitä, mitä paikalla oli tapahtunut. Sen sijaan mitään konkreettista tietoa siitä, että kiinni otetut olisivat olleet jollain tapaa osallisina tapahtuneeseen henkirikokseen, ei selvityksen valossa ole ollut. Esimerkiksi ylikonstaapeli C:n selvityksen mukaan poliisilla ei tuossa vaiheessa ollut illan tapahtumista mitään konkreettista tietoa.

Asiassa voidaan kuitenkin esittää myös kiinniottamista puoltavia näkökohtia. Kysymyksessä oli kiistatta hyvin vakava rikos, jolloin asian selvittämistä varten on poikkeuksellisen suuri. Tällaisten rikosten tutkinnassa ensimmäiset tutkintatoimenpiteet ovat käsitykseni mukaan usein varsin ratkaisevia ja ratkaisut joudutaan tekemään nopeasti. Lisäksi on otettava huomioon, että tällaisissa tilanteissa joudutaan usein toimimaan suhteellisen niukan tiedon varassa.

Yksilön oikeusasemaan vaikuttavien pakkokeinojen käytössä on käsitykseni mukaan viime kädessä aina kysymys oikeusturvaintressin ja selvittämistä varten välisestä punninnasta. Yksinkertaistaen voidaan todeta, että mitä suurempi

selvittämistä on, sitä perustellumpaa on näytöissä rajatapauksessa ryhtyä kyseenalaistamiseen tulevan pakkokeinon käyttöön. Kantelunalaissa tapauksessa selvittämistä on mielestäni suuri painoarvo; jo alustavien tietojen perusteella oli ilmeistä, että kysymys on henkirikoksesta.

Käsitykseni mukaan on jossain määrin kyseenalaista, ovatko kiinniottamisen edellytykset "syytä epäillä" -kynnyksen osalta tilanteessa täyttyneet. Kun kysymyksessä on edellä kerrotuin tavoin kuitenkin tilanne, jossa lisänäytön saaminen pakkokeinon perusteesta on ollut vaikeaa ja ratkaisu on ollut tehtävä nopeasti ja selvittämistä on ollut erityisen painava, minulla ei ole aihetta muuhun kuin toteaa, että kaikki seikat huomioiden asiassa jo tuolloin käytävissä olevien tietojen nojalla olisi mielestäni ollut perustellumpaa olla kohdistamatta käytettyä pakkokeinoa kantelijan päämiehiin.

Pakkokeinolain 1 luvun 3 §:n 2 momentin edellytyksenä on vielä, että epäillyn säilöön ottaminen on odotettavissa olevan lisäselvityksen vuoksi erittäin tärkeää. Käytetty ilmaisu "erittäin tärkeää" on käsitykseni mukaan omiaan korostamaan käytetyn pakkokeinoperusteen poikkeuksellisuutta. Poliisilaitoksen lausunnon mukaan säilöön ottaminen on ollut erittäin tärkeää, koska kysymyksessä on ollut vakava rikos, jolloin asian selvittämistä on suuri painoarvo. Ottaen huomioon saaduista selvityksistä ilmenevät poliisin alkutiedot ja se, että kysymys on vakavasta rikoksesta, minulla ei ole tältä osin aihetta epäillä poliisin sen hetkisen arvion asianmukaisuutta.

3.2.3

Kohtuus- ja suhteellisuusperiaate

Pakkokeinolain 1 luvun 2 §:n 2 momentin mukainen oikeus kiinniottamiseen on sidottu pidättämisen edellytyksiin. Pakkokeinolain 1 luvun 3 §:n 3 momentissa säädetään ns. kohtuusnäkökohtien huomioon ottamisesta. Sen mukaisesti ketään ei saa pidättää mm. silloin, kun se epäillyn iän vuoksi olisi kohtuutonta. Epäillyn iän huomioon ottaminen koskee erityisesti alle 18-vuotiasta. Hallituksen esityksessä 14/1985 todettiin pidättämisen voivan vaikuttaa haitallisesti erityisesti nuoreen henkilöön ja sen vuoksi sitä olisi mahdollisuuksien mukaan vältettävä. Hallituksen esityksen mukaan alle 18-vuotiaan pidättämistä ei voida kuitenkaan välttää esimerkiksi siksi, että nuoret syyllistyvät usein niin sanottuina jengeinä laajoihinkin rikossarjoihin, joiden selvittämistä jälkien peittämisvaara on usein poikkeuksellisen suuri. Verrattaessa käsillä olevaa tapausta hallituksen esityksessä lausuttuun, totean vaaran jälkien peittämiseen ja muuhun todisteisiin vaikuttamiseen olevan varsin usein suuri myös henkirikoksissa. Tähän nähden poliisin toiminnassa ei ole aihetta toimenpiteisiin kohtuusperiaatteen näkökulmasta.

Kiinnioton käyttöä arvioitaessa on vielä otettava huomioon pakkokeinolain 7 luvun 1 a §:ssä säädetty suhteellisuusperiaate.

Hallituksen esityksessä HE 22/1994 todettiin suhteellisuusperiaatteella tarkoitettavan sitä, että tiettyä pakkokeinoja saa käyttää vain, jos sen käytöllä saavutettava etu tai tavoiteltu päämäärä on järkevässä suhteessa pakkokeinon

aiheuttamiin haittoihin tai vastakkaisiin etuihin. Edelleen hallituksen esityksessä lausutaan, että pakkokeinon käytön kokonaisharkinnassa nimenomaista huomiota on kiinnitettävä myös rikoksen vakavuuteen ja siihen yksityiselämän loukkaukseen, joka seuraa pakkokeinon käytöstä.

Totean, että käsillä olevassa tapauksessa on kysymys ollut henkirikoksesta, joten edellä lausuttu huomioiden kyseessä on ollut siinä määrin vakava rikos, että suhteellisuusperiaate sallii varsin suurenkin haitan pakkokeinon kohteelle. Toisaalta kiinni otetut ovat tapahtuma-aikaan olleet 15-vuotiaita, joiden kohdalla suhteellisuusperiaate edellä selostetun kohtuusperusteen lisäksi edellyttää käsitykseni mukaan erityistä varovaisuutta pakkokeinojen käytössä.

Kokonaisuutena arvioiden en kuitenkaan katso saadun selvityksen valossa pakkokeinosta päättäneiden poliisimiesten toimineen vastoin pakkokeinolain suhteellisuusperiaatetta ottaessaan kantelijan päämiehet kiinni. Käsitykseni mukaan henkirikosten selvittelyssä ensimmäiset toimenpiteet ovat varsin usein ratkaisevia ja rikoksen selviämisen kannalta on ensiarvoisen tärkeää, mitä selvitystä ensimmäisillä tutkintatoimenpiteillä saadaan selville. Tutkittavan rikoksen vakavuus huomioon ottaen käytettyä pakkokeinoja voidaan mielestäni pitää puolustettavana suhteellisuusperiaatteen näkökulmasta.

- - -

3.2.4

Toimenpidearvio

Toimenpiteitani harkitessani olen ottanut huomioon, että käsitykseni mukaan kysymys on edellä kertomallani tavalla ollut rikosepäily suhteen ongelmallisesta rajatapauksesta. Ottaen lisäksi huomioon, että ratkaisu on jouduttu tekemään nopeasti, pidän riittävänä, että saatan käsitykseni siitä, että tilanteessa olisi ollut perustellumpaa toimia toisin, ylikonstaapeli B:n ja tuolloin komisariona toimineen A:n tietoon. Asian luonteen vuoksi ja koska tilanteen selvittelyyn on osallistunut useita poliisimiehiä Salon kihlakunnan poliisilaitokselta lähetän päätökseni tiedoksi myös Salon kihlakunnan poliisilaitokselle.

- - -

4

TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa 3.2 esittämäni käsityksen "syytä epäillä" -kynnyksen arvioimisesta ylikonstaapeli B:n ja tapahtuma-aikaan päällystöpäivystäjänä toimineen A:n tietoon. Tässä tarkoituksessa lähetän heille jäljennöksen tästä päätöksestäni. Lähetän jäljennöksen päätöksestäni myös Salon kihlakunnan poliisilaitokselle.

- - -